

KIBRIS SORUNU- BAŞKA BİR YAKLAŞIM

Polis Poliviu

Yıllar geçmesine rağmen, Kıbrıs sorunu hala özmlenmedi. Durum, Kıbrıs'ın önemli bir bölümünün devam eden işgaliyle, Türk askerinin güçlü varlığıyla ve yerleşiklerin Kıbrıs'a gelmesi ya da taşınmasında hiçbir kısıtlama olmadan, 40 yıldır aynı şekilde devam etmektedir. Müzakereler Crans-Montana sonrası kesildi ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin deniz bölgesinde, sürekli artan bir saldırganlık sergiliyor. Kaygı veren diğer konular arasında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarının açık ihlaline yönelik olarak, AB ve BM'nin yumuşak tepkisi ve Türkiye'nin bölgesel güç olarak artan önemi vardır. Kıbrıs, çözülmemiş sorununun dışında, son derece tehlikeli olan bir uluslararası alanın merkezindedir.

Müzakerelerin kesilmesinden ve yaklaşık bir yıllık durgunluktan sonra Kıbrıs Rum tarafının, Kıbrıs sorununun tüm boyutlarını derinlemesine ele alma, pozisyon ve yaklaşımlarını yeniden gözden geçirme, aynı zamanda hem Kıbrıs sorununun, hem de bizzat vatanımızın gelecekteki süreci ile ilgili bazı sonuçlara varması beklenirdi.

Ancak böyle bir şey olmadı. Gerçek şudur ki, ÷lkemize zarar vermeden, Kıbrıs sorununu çözmemiz için nasıl ilerleyeceğimiz ve hangi değişiklikleri yapmamız gerektiği konusunda hiçbir zaman ciddi ciddi düşünmedik. **Evet**, Kıbrıs'ın ve neslimizin karşı karşıya kaldığı dilemma budur: Kıbrıs sorununun, ilerleme olmadan ve vatanımızın bütünlüğü sağlanmadan, olduğu şekilde kalması ve yaşayabilir olmayacak, yeni yaralar ve travmalar açacak, büyük bir ihtimalle Kıbrıs Helenizm'inin sonu olacak bir çözümde ilerlemek ya da kendimizi aşır geçmişin "kutsal ineklerine" ve

dogmatik görüşlerine zıt olacak yeni müzakere metot ve taktiklerini benimsemek...

(Kıbrıs sorununa ilişkin müzakerelerin birçok turunda yer aldım ancak işbu metinde yayınlanamayacak herhangi bir bilgiyi kullanmıyorum.)

Ne olması gerekir?

Müzakerelere “kalığı yerden” devam mı etmemiz gerekir, yoksa başka çözüm şekilleri mi aramamız gerekir? En azından şu aşamada durum olduğu şekliyle mi kalsın, yoksa çözüme varılması (hangi çözüm?) en önemli önceliğimiz olarak mı kalmalıdır?

Birçok kişi mutlak görüş belirtmekle ve içgüdüsel tepkiyle sınırlı kalarak, Kıbrıs sorunu ile ciddi şekilde meşgul olmayı reddediyor. Açık olan şudur ki, tehlikeler büyüktür ve ne olursa olsun, Kıbrıs sorunu son derece zor bir sorundur. Tüm yaklaşımlar ciddi tehlikeler içermektedir. Hiç bir şey kesin değildir. Hiç bir şey çantada keklik değildir. Derin bir şekilde düşünmeye ihtiyaç vardır.

Hiçbir şey kazandırmayan içi boş kolaycı açıklamaların aksine, yalnızca artan tehlikelerle durumun olduğu şekliyle kalma olasılığı ile ilgili değil, aynı zamanda yakın zamanda yapılan müzakereler de dahil, geçmişin kriterleri temelinde (iki kesimli, iki toplumlu federasyon) çözüme varılmasına ilişkin derin kaygı olması gerekir.

Konu üzerinde görüş belirtmemek ve görmezden gelmeye devam etmek amacıyla birçok kişi, alışlageldik sloganları ağzında gevelemeye devam ediyor. Ancak hepimiz sorumluluklarımızı üstlenmeli, durumu soğukkanlılıkla, tehlike ve belirsizlikleri

teşhis ederek değerlendirmeli ve ülkemizin geleceği ile ilgili tezler sunmalıyız. Eğer bazı kişiler, durumun olduğu şekliyle kalması gerektiğine inanıyorsa, yapılacak her değişikliğin aleyhimize olacağını düşünüyorsa, bunu açık açık söyleyip haklılıklarını savunsunlar. Eğer bazı kişiler müzakerelerin bugüne kadarki zeminde devam etmesi gerektiğine, çünkü başka herhangi bir önerinin bizi uluslararası toplum ve BM ile karşı karşıya getireceğine inanıyorsa, bunu açık açık söylesinler ve bunu haklı çıkaracak argümanlar ileri sürsünler. Ancak argüman yalnızca, herhangi bir değişikliğin uluslararası çevreleri sınırlendireceği yönünde olmamalıdır. Mevcut durum temelinde, mevcut koşullar altında daha en iyisini hedefleyen öneriler sunmamız gerekir.

Derin bir düşüncenin ardından, şu ana kadar olan tez ve teorilerimizi terk ederek, yaklaşımımızda çok temel değişikliklerin olması gerektiği sonucuna vardım.

Bazen düşünmek ve mevcut teori, yaklaşım ve taktiklerin alaşağı etmek gerekir. Amerika'daki iç savaş sırasında bazen "yeni düşüncelerin" (we must think anew) olması gerektiğini söyleyen kişi Lincoln'du. Lincoln Kongre'de (Annual Message to Congress 1.2.1862) şu mesajı verdi:

We can succeed only by concert. It is not "can any of us imagine better?" but, "can we all do better?" The dogmas of the quiet past, are inadequate to the stormy present. The occasion is piled high with difficulty, and we must rise -- with the occasion. As our case is new, so we must think anew, and act anew. We must disenthral ourselves, and then we shall save our country".

"Yeni düşünce ve yaklaşımın" dışında Lincoln, başka bir şey daha söyledi.

“We can succeed only by concert.”

Büyük bir tehlike ile karşı karşıya olunduğu zaman, ortak siyaset şekillendirilmesi ve görüş birliği sağlanması gerekir. Bir ülkenin %35'i işgal altındayken, gelecekte vatani felakete sürükleyecek olasılıklarla ve ortaya çıkacak sorunlarla baş etmek için ortak kabul gören bir hükümet olmamasına ilişkin durumlara tarihte çok nadir rastlanmıştır. Ülkenin büyük bir bölümünde askeri işgal varken, Kıbrıs'ta görüş birliğinin ve ortak kabul gören bir hükümetin olmaması, belki de sorumluluğun, ortak mantığın ve vatanseverlik olgularının olmamasından kaynaklanmaktadır.

Karşı çıkma ve öneriler

Kıbrıs sorununun mevcut çözüm ve müzakere sürecine karşı çıkanların sayısı çoktur. Bu kişiler, bunu, çeşitli siyasi düşüncelere ve farklı ideolojik dayanaklara göre yapmaktadır. Ancak alternatif süreç ve yaklaşımlar ileri sürmeden bir sürece karşı çıkmak ve onun terk edilmesini ileri sürmek yeterli değildir (Alekos Konstantinidis, Alithia gazetesi 29.6.2018). Karşı çıkmanın ve kuşku ifade etmenin argümanlara dayanan olumlu önerilerle ilişkilendirilmesi önemlidir. Bazı kişilerin ileri süreceği öneriler birçok kişi tarafından kabul edilemez olarak addedilse de, bu önerilerin sunulması önemlidir, çünkü devam eden sürecin başka bir şey önerilmeden terk edilmesi, tatmin etmeyecek ve ciddi şekilde incelenmeyecektir.

Bu kısa Raporda mevcut müzakere yaklaşımının (her konuda anlaşmaya varılmadan hiçbir konuda anlaşılması sayılmayacak ve başarılı referandumların ertesi günü göreve gelecek Hükümet oluşumu üzerinde anlaşılması gerektiği şeklindeki iki eksene dayanan), neden terk edilmesi gerektiğini izah ediyorum. Dahası, mevcut yaklaşımın, anlaşmaya varılması ve uygulanması için çaba

sarf edilmesi halinde, neden ciddi tehlikeler barındırdığını izah ediyorum. Son on yıldır yapılmakta olan müzakere çerçevesinde bulunacak bir çözümün, Kıbrıslı Rumlar tarafından kendi referandumlarında onaylanma olasılığı konusunda ciddi kuşkulara sahibim.

Temel yaklaşımlar

Temel teorik yaklaşımlarım ve görüşlerim şu şekildedir:

1. Kıbrıs sorunu olduğu şekliyle kalamaz. Eğer olduğu şekliyle kalırsa, toprak üzerinde olup bitenler varlığını sürdürecektir ve sağlamlaşacak. Türk saldırganlığına ilişkin tehlikeler devam edecek. Kriz durumunda hiç kimse özlü bir şekilde yardımcı olmayacak. Türkiye çok önemli bir ülkedir ve öyle olmaya devam edecektir. Özellikle AB ülkelerine yönelik göçmen akını ile ilgili olarak Doğru ve Batı arasında köprüdür, Türkiye'nin önemi gelecekte de azalmayacaktır. Türk Devletinde gözlemlenen demokratik sapmalara rağmen, neredeyse bunun tam tersi olacaktır.
2. Birçok kişi, Kıbrıs sorununun çözülmesi gerektiği ile hemfikirdir, ancak sorununun mevcut durumdan daha kötü olacak şekilde çözülmemesi gerekir. Tatmin edici bir çözüm olmalıdır. Bana göre "tatmin edici çözüm" egemenliği ve Kıbrıs'ın bütünlüğünü sağlayan, yeniden birleşmeye götüren ve Kıbrıs Helenizm'inin geleceğini tehlike içine sokmayan çözümdür. Mevcut durum kabul edilemezdir, ancak hükümet sisteminin çökmesinden ve Türkiye ile yeni krizden daha iyidir.
3. Müdahil taraflarca (Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Türk toplumu, Yunanistan ve Türkiye) kabul gören bir çözüm aranmalıdır. Bulunacak olan çözüm, yalnızca "müdahil taraflarca kabul edilebilir" olmamalıdır. Bunun, Türkiye de dahil, herkes tarafından, bugün hakim olan duruma kıyasla "başarı" olarak

“add edilmesi” gerekir. GemiŖte bununla ilgili açıklamam hatalı bulunmuŖtu. Benim açıklamamı eleŖtirenlere göre Türkiye tarafından kabul edilebilir bir çözüm bulunması ya da bulunacak çözümün, Türkiye tarafından da kabul edilmesi için, yeterli derecede Türk çıkarlarını tatmin etmesi gerektiğine iliŖkin dŖnce, doğru değildir. Bazılarının bu yaklaŖımı ortak mantığa aykırıdır. zmn ya da zmszliğn Ankara’ya bağlı olduğuna iliŖkin teŖhis doğrudur. Ancak bulunacak çözümün yaŖayabilir olması için, Türkiye tarafından kabul edilmesi (Türkiye’nin çıkarlarına hizmet eden) gerektiği sonucu ortaya çıktığı zaman, hain tutum konusunda itirazlar ve suçlamalar baŖlar. Ancak olaylar baŖlı baŖına kendini izah etmektedir. Türkiye Kıbrıs’a çok yakındır ve coğrafi veriler hiçbir zaman deđiŖmeyecek. Dolayısıyla dıŖ glerin (Yunanistan ve AB) savaŖması durumunda, Kıbrıs’a etkin bir Ŗekilde yardım etmeleri çok kuŖkuludur. Gerçek (acı olsa da önemli değil), herhangi bir çözümün, iŖlevsel, sürekli ve yaŖayabilir olması için, Türkiye tarafından kabul görmesi gerektiğidir. Mesele (challenge) herhangi bir çözümü ortaya çıkarmaya alıŖmak ya da Kıbrıs’ın çıkarına olacak ve Türkiye tarafından “baŖarı” olarak dŖnlecek bir çözümdür.

4. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ve Kıbrıs Rum tarafının çıkarları hangileridir? Kıbrıs Cumhuriyetinin tüm Kıbrıs toprağı üzerinde devam etmesi, Türk askerinin çekilmesi, Kıbrıs Rum tarafının kontrolü altında olan topraklara daha çok Kıbrıslı Rum göçmen dönecek Ŗekilde maksimum toprak iadesi, Hkmetin ve Devletin uyumlu iŖleyiŖi, bana göre Kıbrıs Cumhuriyeti’ni ve gelecek nesilleri sağlama alacak temel unsurlardır. Tüm göçmenlerin evlerine dönmesi, yerleŖiklerin ayrılması, insan haklarının eksiksiz sağlanması mümkün değildir. Pozisyonumuzun, ihlal edilen tüm insan haklarının tam bir Ŗekilde sağlanması olmasına rağmen, böyle bir Ŗeyin

imkansız olduğunu biliyoruz (Tıpkı çeşitli önerilerimizde kabul ettiğimiz gibi ve AİHM'nin Dimopoulos davasında kabul ettiği gibi). Kıbrıslı Rumlar olarak hemen yakın bir gelecekte değil, uzak bir gelecekte beklenti içinde olabiliriz. Kıbrıs sorununa tatmin edici ve yaşayabilir bir çözüm, bir günde sağlanmayacaktır. Bunun için zaman, çaba, yaraların iyileşmesi ve zihniyet dönüşümü gerekir. Tüm bunlar da, hemen ya da hızlı bir şekilde sağlanmaz.

5. Kıbrıs Türk tarafının çıkarları nelerdir? Ben bunların, fiziki ve psikolojik güvenliklerinin eksiksiz sağlanması ve AB'ye müdahil olmaları olduğuna inanıyorum. Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Devletinin ve AB'nin bir parçası olduklarını hissetmeleri gerekir. Büyük ölçüde özerkliğe sahip olmaları, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve AB'nin ayrılmaz bir parçası olmaları gerekir. Kıbrıs Türk tarafının en büyük korkusu, 1960 Anayasası'nın "yürürlükten kaldırıldığı" ve Kıbrıs üstünde çeşitli gettolarda sefil koşullar altında yaşayan azınlığa dönüştükleri 1963-1964 olaylarının tekrarlanmasıdır. Bu noktada, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk tarafı arasındaki "Kıbrıs sorununun", neyi teşkil ettiğine ilişkin farklı teoriyi vurgulamamız gerekir. Kıbrıs Rum tarafı, Kıbrıs'ın yaşadığı felaketlerin kaynağının, 1974 Türk işgali ve adanın büyük bir bölümünün devam eden işgali olduğunu düşünüyor. Kıbrıslı Türkler için Kıbrıs sorununun gerçek çıkış noktası, Kıbrıs Rum tarafının, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni hiçbir yaptırım olmadan ve gerçek bedel ödemediği düşündükleri Aralık 1963-1964 olaylarıdır. Kıbrıslı Türkler, hem fiziksel hem psikolojik açıdan kendilerini güvende hissetmelidirler. Sadece bu şekilde Türkiye'den "uzaklaşacaklar" ve kendilerini Kıbrıslı olarak hissedecekler. Türkiye'ye bağımlı olmaları, birçok (hepsini değil) Kıbrıslı Türk'ü rahatsız etmektedir. Ancak Kıbrıs'ta fiziksel ya da psikolojik güvensizlik yerine Türkiye'ye

bağımlı olmayı tercih ediyorlar. Birçok Kıbrıslı Türk “çözüm” istiyor, ancak kabul ettikleri çözüm, bizim istediğimiz çözüm değildir. Özellikle de tarihi deneyimleri farklı olduğu için... Gerçek şudur ki, gelecekte Kıbrıs Türk bölgesi olacak ve bu bölge Kıbrıs Türk toplumu tarafından idare edilecek ve Kıbrıslı Türkler (durumun normalleşmesiyle) ayrı kimliklerini, milliyetlerini ve politikalarını kaybetmeden, AB’den kazançlar sağlayacaklar. Gelecekte, zaman içinde, yıllarca bir arada yaşadıktan sonra, birçok şey değişebilir. Ancak bu bizim için değil, gelecek nesiller içindir.

6. Türkiye’nin çıkarları nelerdir? Türkiye’nin esas çıkarları kesinlikle jeopolitiktir. Türkiye Doğu Akdeniz’de ve Orta Doğu’da gücünü ve otoritesini muhafaza etmek istiyor, bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti’nin söz konusu jeo stratejik çıkarları tehlikeye atmasına tahammül edemeyecektir. Türkiye, Kıbrıs’ın kendisi için “sorun” olmasını istemiyor. Kısacası Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye için, hiçbir zaman ne askeri ne de siyasi açıdan tehlikeli olmalıdır. Ancak Türkiye’nin çıkarları yalnızca jeopolitik değildir. Aynı zamanda Türkiye, Kıbrıslı Türklerin güvenliklerinin (security) eksiksiz bir şekilde sağlama alınacağı ve Kıbrıslı Türklerin toprak üzerindeki güvenliklerinin ve yönetim özerkliklerinin, tam bir şekilde güvence altına alınacağı bir çerçevede ayarlama yapılmasını istiyor. Türkiye yeni düzenlemelerin kendisi için olumsuz “görünmemesini” istiyor. Başka bir deyişle, Türkiye’nin içte ve dışta, kendisine siyasi bedele mal olacak tavizlerde bulunduğu imajı vermemek için, Kıbrıs’ta dostane ve verimli bir çözümü sağlama almış görünmesi gerekir. Eğer Türkiye Kıbrıs’a zorla egemen olmak isteseydi, bunu çok önceden yapacaktı. Türkiye’nin en geniş bölgede çok daha büyük çıkarları vardır ve Kıbrıs sorununun tatmin edici bir çözümünden elde edeceği kazançları anlaması gerekir. Bu “çok

büyük” çıkarlar arasında, Doğu Akdeniz bölgesindeki doğal kaynakların varlığı ve kullanılması da yer almaktadır. Türkiye bundan doğrudan ya da dolaylı kazanç elde etmek istiyor. Birçok kişi, Türkiye’yi, Kıbrıs sorununun çözümüne ikna etmek için, bu ülkeye yönelik siyasi bedeli artırmamız gerektiğini söylüyor. Ancak geçmişte yaşadığım deneyimler, böyle bir şeyin mümkün olmadığını gösterdi. Ben, çözümün yokluğunda, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin uluslararası platformda, çıkarlarını en uygun şekilde ileri götürmesine karşı çıkmıyorum, tam aksine bunu savunuyorum. Dahası, herhangi bir çözümden önce, “adalette ısrarlı olmaya” devam etmeliyiz. Özellikle de BM ve AB çerçevesinde, Türk tahriklerini ve olumsuz tutumunu, tepki göstermeden kabul etmemeliyiz. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin devlet varlığının ileri götürülmesi ve uluslararası hukukta ısrar, genel stratejimizde gerekli bir unsur olarak değerlendirilse de, söz konusu uygulamaların ve yaklaşımların, tek başlarına Kıbrıs sorununa çözüm getirmeleri söz konusu değildir. Gerçek şudur ki, Türkiye yalnızca çıkarına olduğu zaman Kıbrıs sorununun çözümünü “kabul edecektir.” **Mesele (challenge), herhangi bir çözüm Türkiye’nin stratejik çıkarına olsa bile, Kıbrıs Rum tarafının da çıkarına olacaktır. Diplomatik çabamız, Türkiye’yi, kendisinin çıkarının, her iki tarafça da kabul gören bir çözümlerle, Kıbrıs Rum tarafının çıkarı ile birlikte var olabileceğine ikna etmek olmalıdır.**

7. Kıbrıs sorununun çözümünü kaçılmaz olarak belirleyecek iki temel eksen, bu çözümün, hem Kıbrıslı Rumların çıkarına, hem de Türkiye’nin çıkarına olacak olmasıdır. Kıbrıslı Rumlar için mevcut durum, yalnızca toprak üzerindeki oldubittileri güçlendirmekle kalmıyor, aynı zamanda uzayan çıkmaz, gerek Kıbrıs sorununun çözümünü arzu eden, gerekse Türkiye’nin stratejik hedeflerini “tatmin etmek” isteyen AB’nin ve diğerlerinin baskısı altında, kötü bir çözüme götürebilir.

Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslılar olarak, geleceğimizi belirlememiz gerekenin, bizler olması gerektiğini ve son tahlilde, bunu kendi çabalarımızla gerçekleştirmemiz gerektiğini anlamamız gerekir. Adamızda yeni krizler ve maceralar için, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılması yönünde daha az tehlikeye neden olacak çözüm şeklini ve içeriğini bize getirecek çözümü ve metodolojiyi seçmeliyiz. Aynı zamanda, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Kıbrıs sorununun çözümünün, Türkiye ve Türkiye'nin onayı olmadan gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması gerekir. Coğrafya acımasızdır. Türkiye de, Batı için son derece önemli olmaya devam edecektir ki burada söz konusu olan yalnızca Batı değildir. Dolayısıyla Türkiye tarafından kabul gören ve Kıbrıs'ın ve gelecek nesillerin güvenliğini sağlama alacak bir çözüm bulunmalıdır. Türkiye'nin "yayılmacı" bir ülke olduğuna yönelik argüman, yardımcı değildir. Çünkü yayılmacı olsun ya da olmasın, Norveç ve Danimarka ile değil, Türkiye ile çözüm aranmalıdır. Birisiyle "anlaşmazlıklarını nasıl çözersin?" Ya savaşa gireceksin (ki bu mümkün değildir), ya ona her konuda taviz vereceksin (ki bu hiçbir zaman olmamalıdır) ya da çağdaş diplomasi'nin tüm unsurları ile uyumlu, uzun vadeli bir politika izleyeceksin. Bu da, devam eden durumdan dolayı, Türkiye'nin ödeyeceği bedeli artırarak değil, bizim uzun vadedeki temel çıkarlarımızı feda etmeden, bizzat Türkiye için "cazip" olan bir paket hazırlamakla gerçekleşebilir. Kıbrıs Rum tarafının uzun vadedeki çıkarları bana göre 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin muhafaza edilmesi ve sağlama alınması, %28.5-%28.6 civarında bir Kıbrıs Türk bölgesinin belirlenmesi, Türk askerlerinin aşamalı olarak çekilmesi, adanın ekonomisinin aşamalı olarak birleştirilmesi, herhangi bir çözümün tüm sistemin çöküşüne götürmeyecek güvenli bir şekilde uygulanması, Kıbrıslıların insan haklarının mümkün

olduğunca sağlama alınması... Tüm Kıbrıs'ın ve tüm Kıbrıslıların güvenliği ve Cumhuriyet'in bütünlüğü, odaklanmamız gereken iki temeldir.

8. 1963 ve 1974 olayları üzerinden yıllar geçmesine rağmen, herhangi bir çözüm hemen uygulanamaz ve/veya uygulanmamalı, zaman içinde uygulanmalıdır. İstenen, yeni maceralara götürmeyecek ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamını doğrudan tehlikeye atmayacak bir çözümdür. Dogmatizme ve önceden belirlenmiş görüşlere gerek yoktur, gerekli olan, veriler ve geçmişteki deneyimler incelenerek, aşamalı ve parça parça da olsa, Kıbrıs'a ve Kıbrıslılara hizmet edecek çözüme ya da çözümlere varmaktır.
9. Kendi aramızda (Kıbrıslı Rumları kast ediyorum) bitmek tükenmek bilmeyen kavgalara gireceğimize, mümkün olmayan, gerçek dışı, dayanaksız yaklaşım ve sloganlarla zamanımızı harcayacağımıza, herkesin iyiliği için, Kıbrıs sorununda kabul edilebilir bir çözüme götürecek bir çözüm şekli oluşturmamız, daha da önemlisi yeni bir yaklaşım belirlememiz amacıyla, her şeyi yapmalıyız. Çünkü mevcut sürecin fayda sağlamamakla kalmayacağını, aynı zamanda felaket getirici olacağını iddia ettiğimiz için, temel pozisyonlarımızı, yaklaşım ve stratejilerimizi yeniden incelememiz gerekir.

Diğer çözümler

“Kıbrıs Sorunu: Saçmalamalar ve Kaygılar” (2010) isimli kitabımda, durumun olduğu şekliyle kalması, bölünme, çifte enosis, silahlı direniş ve üniter devlet dahil, çeşitli teorik “çözüm ve yaklaşımları” reddediyorum. Temel felsefem, bir yandan adayı birleştiren ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet varlığını muhafaza eden, üzerinde anlaşmaya varılması gereken bir çözüm olması, diğer yandan da tamamen farklı bir müzakere sürecinin

izlenmesidir. Ancak eğer bütün çözümler kabul edilmezse, o zaman durum olduğu şekliyle kalacak. Bu konuyu yukarıda sözünü ettiğim kitabımda tartışıyorum, burada tekrarlamayacağım.

Ancak içinde bulunduğumuz verileri doğru şekilde değerlendirmemiz ve geçmişin doktrinleriyle zıt olsa bile, radikal yaklaşımlarla ilerlemeye cesaret etmemiz halinde, Kıbrıs sorununa kabul edilebilir bir çözüm bulunmasının mümkün olduğuna inanıyorum.

Mevcut metodoloji ve sorunları

Kıbrıs sorununun çözümünün mevcut metodolojisi, tüm konuları birbirinden bağımsız olarak ve **eş zamanlık** kapsayacak bütünlüklü bir anlaşmanın sağlanmasıdır. Felsefe, her konuda anlaşmaya varılmadıkça hiçbir konuda anlaşmaya varılmış sayılmayacağı yönündedir. Ayrıca, “yeni bir düzen” (new state of affairs) ortaya çıkacak. Bu, referandumların “başarılı” olmasının hemen ardından yürürlüğe girecek. Olumlu referandumlar ile çözümün geçerliliği arasında bir geçiş dönemi olmayacak, fakat anlaşmaya varılan ve onaylanan herhangi bir çözüm derhal yürürlüğe girecek. Çözümün çeşitli kısmi boyutlarının uygulanmasının gelecekte, yani çözümün yürürlüğe girmeye başlamasının ardından belirli zamanlarda dikkate alınması mümkün ve kaçınılmazdır, **fakat yeni bir düzen, derhal yürürlüğe girecek***4. Bu çözümün derhal geçerli olmasının ve yeni bir düzenin ardından, (çözümün onaylanmasıyla) mevcut devletin, yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mevcut yapıları, organları ve prosedürleri ortadan kalkacak.

Yukarıda bahsedilen kapsamlı yaklaşımın ciddi dezavantajları vardır.

1. Müzakere tarihinden ortaya çıktığı üzere, kapsamlı bir çözümün sağlanması çok zordur.

2. Ortaya çıkacağı görünen kapsamlı çözüm, iki toplumun kendi kurucu devletlerinde daha geniş yetkilere sahip olacak olmalarına karşın, oldukça karmaşıktır. Fakat, Merkezi Hükümet, genişletilmiş yetki ve sorumlulukları koruyacak. Fakat bu genişletilmiş yetki ve sorumluluklar, iki kurucu devletin ya da toplumların da aktif bir şekilde katılacakları Federal Hükümet tarafından uygulanacak (“aktif”, bu bağlamda, pek çok durumda Kıbrıs Türk tarafının rızasının ya da belirli bir kurumsal organın bir Kıbrıslı Türk üyesinin olumlu oyunun gerekli olacağı anlamına gelmektedir).

*4Kıbrıs Rum tarafının başlangıç tezi, “başarılı” referandumların ardından her iki tarafın toprak iadesi ve Türk askerlerinin anlaşmaya varılmış kısmının geri çekilmesi de dahil olmak üzere, anlaşmanın uygulanması için gerekli eylemlerde bulunacakları (yaklaşık altı aylık) bir dönem olacak geçiş döneminin kabul edilmesinden yanaydı. Söz konusu geçiş döneminde, çözümün, söz konusu geçiş döneminin geçmesinin (doğal olarak başarılı geçmesinin) ardından resmi bir şekilde yürürlüğe girmesiyle yeni devlet sisteminin yapıları ve kurumları da oluşturulacak. Türk tarafı, herhangi bir geçiş döneminin olmasına sert tepki gösterdi ve göstermeye devam ediyor ve görünen o ki, BM, çözümün uygulanması ve derhal yürürlüğe girmesine (yani, “başarılı referandumların” ardından) ilişkin Türk tezinden yana görüş belirtti. Türk tezinin ağır bastığı görülüyor ve şu an her iki taraftan da “kabul edilebilir” olarak düşünülüyor, yani, yeni durum, herhangi bir geçiş dönemi olmadan derhal yürürlüğe girecek. Elbette, çözümün belirli boyutlarının uygulanması için geçiş dönemleri olacak, fakat çözüm (yeni düzen olarak, yani iki kesimli, iki toplumlu federasyon olarak) derhal yürürlüğe girecek ve 1960 Anayasası yeni düzenle yer değiştirecek.

3. Kapsamlı çözüm, her iki taraftan da pek çok fedakarlıkların ve ayarlamaların yapılmasını gerektirecek, çünkü eskisiyle yer değiştirecek yeni bir düzen olacak. Gerekli ayarlamalar kolay olmayacak. Aksine, neredeyse kesin bir şekilde ön görülemeyen etkileriyle ciddi zorluklar ortaya çıkacak.

4. Yeni düzen derhal yürürlüğe girecek, yani iki referandumda çözümün onaylanmasıyla ve (çözümün hukuki geçerliliğiyle ilgili) herhangi bir geçiş dönemi olmadan. Bu tez, (benim görüşüme göre, iki taraftan da durumların şu an

olduğu şekilde “kabul edilir” olarak düşünülmesi gerekir ve bunun etkisiz hale gelmesini ya da ciddi şekilde değişmesini ön görmüyorum), oldukça tuhaftır ve çok hızlı bir şekilde büyük maceralara sürükleyebilir. Bu temelde, Kıbrıslı Rumların büyük tavizi, yeni düzenin onaylanması ve kabul edilmesiyle olacak. Bu, hemen Kıbrıs Türk oluşumuna yasallık verecek ve kendisini, yasadışı varlıktan federal devletin kurucu devletine dönüştürecek. Bunun aksine, Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının tavizleri, aşamalı bir şekilde yeni düzen ve yeni yönetim kurallarının yürürlüğe girmesi çerçevesinde olacak.

5. Yeni düzenin, geriye dönüşü olmayacak. Kısacası, iki referandumda olumlu oyla, eski düzenin geri getirilmesi olanağı olmadan, otomatik olarak oluşur. Kıbrıs Devletinin kesin tanınması ve (şu an olduğu gibi) Türk işgalinin yasadışılığı, geriye dönüşü olmayacak şekilde ortadan kalkacak. Durum, Kıbrıslı Türkler ayrıldıklarında, bir bütün şekilde işlemeye devam eden, çözümün onaylanmasıyla, bundan kaynaklanan her şeyle birlikte otomatik olarak yeni bir düzenin yaratılacağı Yasal Devletten ayrıldıkları şeklinde ele alındığı 1963 yılındakinden kökten farklıdır.

6. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının, örneğin toprak iadesi ve askerlerin geri çekilmesi gibi konularda taviz vermemeleri durumunda, o zaman yürürlüğe girecek yapılar ve mekanizmalarla böyle bir şeyin sağlanması kolay olmayacak. Sadece sorunun “ortadan kalkmasının” ardından müzakerelere geri dönen Kıbrıs Türk tarafınca müzakerelerin kesilmesine “neden olan” Enosis Plebisiti konusu, iyi bir örnektir. Gerginlikler vardır ve gerek Kıbrıs sorununun çözümü öncesinde, gerekse sonrasında var olmaya devam edecek. Fakat, her iki toplumda olumlu referandumların ve yeni düzenin başlamasının ardından (fakat, şu an anlaşmaya varılmış yakınlaşmaların ön gördüğü gibi, Türk tarafının yükümlülüklerini yerine getirmesi öncesinde) Enosis Plebisiti gibi benzer bir olayın yaşanması halinde ne olacak? Muhtemelen, Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı, toprak iadesi, göçmenlerin geri dönüşü ve askerlerin geri çekilmesi gibi konularda Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye tarafından beklenen

adımların askıya alınması anlamına gelen çözümün uygulanmasını askıya alacak. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafından beklenen bu adımlar atılmadan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kesin tanınmasının ve varlığının yok olması tehlikesi gözle görülür olacak. Dolayısıyla, kapsamlı çözüm felsefesi (şu an durumların kaydedildiği gibi), ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacak. Ana tehlike, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, şu an olduğu gibi, Türk tarafından anlaşmaya varılmış tavizler verilmeden ve adımlar atılmadan Federal Devlete dönüşecek ve/veya onunla yer değiştirecek olmasıdır. Yeni bir devletin (bu, Türkiye'nin kabul etmediği bir şeydir ve yeni bir devletin ya da en azından yeni bir devlet varlığının oluşturulacağına aksine net göstergelerle ısrar ediyor) söz konusu olmaması halinde, Türk askerlerinin ya da bunların büyük bir kısmının kalması tehlikesiyle ve son derece önemli olan toprak iadesinin askıya alınmasıyla gerçekten şu an mevcut olan devlet rejiminde temel bir değişim olacak.

7. Oldukça ciddi bir sorun, Federal Devletin yönetim sistemiyle ilgilidir. Ne yazık ki, anlaşmaya varılan temel ilke, "siyasi eşitlik" ilkesi ve (genellikle sadece iki toplumun neredeyse bütün federal organlara katılımı değil, aynı zamanda pek çok durumda kararların alınmasında her ikisinin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde rızası anlamına gelen) "etkin katılım" ilkesiydi. Başlangıçta, bu kavram, bir federasyonda kurucu tarafların aralarında eşit olduğu tezinin basit bir şekilde ifadesi olabilirdi, fakat müzakereler sırasında federal organlara "etkin katılım" ilkesiyle birlikte "siyasi eşitlik" ilkesi, çok sayıda federal organla ve neredeyse bütün söz konusu organların işleyişinde Türk tarafının özlü vetosuyla oldukça karmaşık bir hükümet mekanizmasının oluşturulmasının bir sonucuydu. Soru basittir. Ne felsefik, ne tarihi, ne de teoriktir. (Şu ana kadar çeşitli müzakere belgelerinde tanımlandığı gibi) ortaya çıkan yeni devlet oluşumu işlevsel mi? Bu, ortak mantık, birikmiş tarihi deneyim ve gerek hükümet sistemlerinin, gerekse insan doğasının temel bilgi konusudur. Benim anlayışıma göre, (durumlar kaldığı yerden devam eder ve anlaşmayla sonuçlanırsa) ortaya çıkacak sistemin işlevsel olmak yerine, işlevsel olmaması çok daha muhtemeldir.

İşlevsel olmaması halinde, sistem, sürdürülebilir olmayacak. Sistem sürdürülebilir olmazsa, çökecek. Bu ne anlama gelir? Bu, (kesin olmasa da) muhtemelen, Kıbrıslı Rumların aşamalı bir şekilde Kıbrıs'tan ayrılmasını dışarıda bırakmayarak, Kıbrıs içinde gerginliğe, krize ve düşmanca eylemlere neden olacak. Makarios, (kötü bir şekilde) iki kesimli, iki toplumlu federasyonu kabul ettiğinde, bunun, sadece Kıbrıs Türk tarafından yönetilecek bir coğrafi bölgenin belirlenmesi anlamına geldiği görüşüne sahipti. Bu, madalyonun bir yüzüdür, kanımca, daha az önemlidir. Gerçek, iki toplumun Merkezi Federal Hükümete katılacak olmasıdır, bu şekilde, her iki tarafın da onayı olmadan, önemli kararlar alınmayacak. Dahası, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk tarafı arasındaki ilişkiler uzun bir süre iyi olmayacak, bunun sonucunda, Kıbrıs'ın yönetimi oldukça zor olacak. Müzakereciler arasındaki ilgili "yakınlaşmanın" açık bir şekilde belirlediği üzere, (federal düzeyde) doğrudan hükümet birleşimi, iki toplum arasında kavgalara ve Hükümet Oluşumunda çatlaklara neden olacak. Kapsamlı ve doğrudan uygulanabilir bir çözüm, ciddi sorunlara neden olacak. Bu nedenle, tarafımızın, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin korunması, önemli oranda toprak elde etme, mümkün olan çok sayıda göçmenin geri dönmesi, iki toplumun bir arada yaşamasının ve Kıbrıs'ın ekonomik ve siyasi durumlarında birlikte var olmalarının aşamalı bir şekilde normalleşmesi gibi temel hedeflerinde istikrarlı olmasıyla birlikte, sürecin ve taktiğimizin tamamen yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Söz konusu hedefler, hemen ya da hızlı bir şekilde sağlanamaz, bu nedenle, Federal Hükümet Oluşumuyla ilgili kapsamlı bir anlaşma ısrarımızın, ne kabul edilebilir bir çözüme, ne de sürdürülebilir ve başarılı bir çözüme götüreceği inancındayım.

Mevcut müzakere sürecinin, gerek öz, gerekse taktik açısından hatalı olduğu ve kabul edilebilir ve sürdürülebilir bir çözüme götürmeyeceği sonucuna varıyorum. Mevcut sürecin başından hatalı olup olmadığı, şu an önemli bir mesele değildir. Tarafımızın açıklamalarının ve stratejik ve diğer yaklaşımların sürekli incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekecek. Şu an durumların olduğu gibi ve son 10 yılın birikmiş

deneyiminin (doğrudan uygulanabilir iki kesimli, iki toplumlu federasyon temelinde kapsamlı bir çözüm için çok çaba harcanan Hristofyas ve Anastasiadis yönetimleri) ardından, bu çabanın, temelde yanlış olduğu, tamamen farklı bir yaklaşımın şekillenmesi gerektiği ve Kıbrıs sorununu tamamen farklı şekilde -aşağıda ifade ettiğim bir Yol Haritası temelinde aşamalı ve parça parça- ele almamız gerektiği inancındayım.

Yeni bir yaklaşım gerekliliği

Daha yukarıda, şu an izlenen model temelinde kapsamlı bir çözümle ilgili ifade edilen zorluklar ve sorunlar, hiçbir şey yapmamamız gerektiği sonucuna götürmemesi gerektiği anlamına gelmiyor. Yanıt, mevcut durumun sonsuza dek sürmesi ve bir durgunluk değildir. Bir şeylerin yapılması gerekir. Mesele, bu bir şeylerin ne olduğudur.

Benim fikrime göre, kapsamlı bir çözüm (yukarıda anlatılan sorunlarla ve çözümün ciddi şekilde çökme olasılığıyla, çünkü Kıbrıs Rum tarafı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası tanınma olan ana avantajını kaybedecek) ile şu an var olan ve kabul edilemeyen bir durumun (işgal askerleriyle, Kıbrıs'ın yaklaşık %36'sının işgal altında olmasıyla ve oldubittilerin zemin üzerinde sağlanmasısıyla) devam etmesi arasında, yeterince incelenmeyen başka farklı olası yaklaşımlar vardır. Kanımca, (**“ara ve parça parça yaklaşım” olarak isimlendireceğim**) böyle bir yaklaşım, önceden karar verilecek bir Yol Haritası çerçevesinde, aşamalı bir şekilde uygulanması gereken daha yukarıdaki unsurları birleştirebilir:

1.Maraş'ın ve civar bölgelerinin Türk tarafınca iadesi. Bu gelişme, Mağusa ve daha geniş bölgenin sakinlerinin geri dönmesini sağlayacak. Bu, büyük bir ekonomik kalkınmaya neden olacak bir şeydir.

2.Mağusa limanının ortak kullanıma açılması.

3. Yasadışı Kıbrıs Türk Ercan Havaalanının, Avrupa Birliği çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin izninin ardından açılması. Bu şekilde, işgal rejimine uluslararası tanınmışlık verilmeyecek.

Böyle bir şey kesinlikle mümkündür ve bu ihtimal, çok önceden kapalı **Lefkoşa havaalanıyla*5** incelendi.

Yukarıda bahsedilen üç adımın, çok kısa bir sürede, mevcut Notta kaydedilen Yol Haritasının sonlanmasıdan çok kısa bir sürede **eş zamanlı** dikkate alınması gerekir.

Devamında, şunları öneriyorum:

4. Kıbrıs'ın tamamında işlemler olmaksızın serbest dolaşımın geri getirilmesi (yerleşim değil, sadece dolaşım). Böyle bir şey, özellikle iki toplum üyelerinin, halihazırda adanın tamamında önemli ölçüde dolaşımını dikkate alındığında, mümkün olarak değerlendiriliyor.

5. Kıbrıs'taki Türk askerlerinin yarısının ayrılması, BM Barış Gücü'nün güçlendirilmesi ve Avrupa Devletlerinden gelecek özel bir Polis Gücü'nün oluşturulması.

***5** Temelde, Ercan havaalanı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal hükümlerinde içindedir. Yasadışıdır, çünkü Cumhuriyetin yetkili kurumlarının onayı olmadan çalışıyor. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ercan havaalanının çalışmasına müsaade etmesi durumunda, söz konusu işleyişi yasal olacak. Doğal olarak, aşılması gerekecek zor sorunlar vardır, fakat, aşılmaz bir engel olduğuna, ya da bu havaalanının çalışmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası varlığında sorunlar yaratacağına inanmıyorum. Ercan havaalanına, tam bir çözümden önce "yasal" olarak çalışmasına müsaade edilmesi rahatsız edici midir? Bunun yanıtı olumludur, fakat havaalanının çalışması, ifade ettiklerim temelinde, sadece Maraş'ın iade edilmesiyle ve yasal sakinlerinin oraya yerleşmesiyle sağlanacak.

6. AB'nin onayıyla, Avrupa Birliği çerçevesinde kabul edilen bu değişikliklerle birlikte, bağımsızlıktan önce var olan Şirketler yasası Fasil 113 çerçevesinde, ortak şirketlerin kurulması ve diğer tüzel kişiler aracılığıyla Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında mesleki işbirliklerinin yapılması konusunda izin verilmesi. Aynı zamanda, kapsamlı bir çözümün sağlanmamasından bağımsız olarak, iki toplumun her ekonomik ve kültürel işbirliğinin en üst düzeye çıkarılması gerekecek.

7. Devamında ve yukarıda ifade edilen her şeyin olması halinde, Kıbrıs Türk bölgesinin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin topraklarının

tamamının yaklaşık %28.5-%28.6'sı olması amacıyla Mont Pelerin'de yapılan ön hazırlık çalışmasından sonra, 11.1.2017'de Cenevre'de iki tarafça sunulan haritaların ardından daha fazla toprak ayarlamasının yapılması gerekecek. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprakları işgal altında oldukça, istismar edilecek ve sonrasında eski düzene geri dönüş kolay olmayacak. Bu nedenle, kaydettiğim Yol Haritasında, mevcut Kıbrıs Cumhuriyeti çerçevesinde, toprak iadesi ve nihai toprak ayarlamasının yapılması merkezi rol oynuyor.

Yukarıda bahsedilen adımların, AB'nin yardımı ve iyi niyetiyle, Yol Haritasıyla ilgili anlaşmadan sonra yaklaşık iki yıl içinde tamamlanması gerekecek. Yukarıdakiler uygulandığında ve Kıbrıs Türk bölgesi nihai ölçüsünde, yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin topraklarının tamamının %28.5- %28.6 dolaylarında sınırlandığında, o zaman, Kıbrıs Türk bölgesinde Avrupa müktesebatı **uygulanmaya** başlayabilir.

Bu aşamada, Kıbrıs sorununun nihai çözümünün sağlanması için (her zaman BM çerçevesinde) ve Avrupa Birliği'nin aktif yardımıyla yönetim, mülkiyetin ve göçmenlerin geri dönüşünün nihai olarak düzenlenmesi, vs. gibi konularla ilgili olacak müzakerelerin başlaması ya da devam etmesi gerekir.

Birlikte Yol Haritasını oluşturan yukarıda bahsedilen adımların, Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümünün sağlanması öncesinde kabul edileceğini yineliyoruz. Yukarıdaki yaklaşımla neyi başarırız ve şu an ne yapmaya çalıştığımızın, -ki bu; Kıbrıs sorununun bütün boyutlarıyla ilgili doğrudan uygulanabilir kapsamlı bir çözümdür- neden daha tercih edilenidir? Daha yukarıda geliştirdiğim parça parça ve ara yaklaşımın ana avantajları, benim fikrime göre şunlardır:

1. İşgal altındaki toprakların iade oranı gibi ciddi eylemlerde bulunuyorlar. Bu, büyük oranda göçmenin geri dönmesini sağlayacak ve adanın tamamının ekonomik kalkınmasına ivme kazandıracak. Daha yukarıda ifade edildiği üzere, Kıbrıs Türk bölgesinin oranının %28.5- %28.6

civarında olması gerekecek, bu, iki tarafın, Cenevre Konferansında sunulan iki haritada not edilen toprak oranları arasındadır (%29.2 Türk tarafı ve %28.2 Kıbrıs Rum tarafı). %28.5-%28.6 oranı, Güzelyurt'un iadesini sağlayacak, bu, sırasıyla büyük oranda göçmenin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin denetimi altındaki topraklara geri dönmesini mümkün kılacak.

2. Türk askerlerinin bir kısmının ayrılması ve AB'ye üye devletlerin vatandaşlarından oluşan bir Polis Gücü'nün oluşturulması sağlanır.

3. Her şey normal seyrinde gelişirse, özellikle iş sektöründe Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında daha büyük işbirliği koşulları yaratılır ve kalkınma hareketlenir.

4. Kıbrıs Cumhuriyeti şu an olduğu gibi, şu an zevkini sürdüğü uluslararası tanınması terk edilmeden korunur.

5. Aynı zamanda, işlevsel ve sürdürülebilir olmayan bir devlet sisteminin oluşturulmasından kaçınılır. Bu işlevsel ve sürdürülebilir olmayan devlet istemi, neredeyse kesin bir şekilde, iki toplum arasında kavgalara ve ciddi sorunlara neden olacak ve onun yerine, doğrudan uygulanacak kapsamlı bir çözüm çabasından ortaya çıkacak tehlikelerin etkisiz hale getirilmesi hedefiyle normalleşme için aşamalı bir süreç izleriz.

6. Yukarıda ifade edilen önlem ve/veya eylemlerin tamamlanmasıyla, %28.5-%28.6 oranında bir Kıbrıs Türk devleti yaratılır. Bu özerk bölge, Kıbrıs Türk toplumu tarafından yönetilecek. Bu, özerk bir bölge olacak (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve AB'nin ayrılmaz bir parçası). Türkiye ve Kıbrıs Türk liderliği tarafından gerekli topraklar belirlendiği

ve iade edildiği zaman, çerçevesinde özerk bir Kıbrıs Türk bölgesinin olması farkıyla Kıbrıs Cumhuriyeti olduğu gibi kalıyor. Özerk bir Kıbrıs Türk bölgesi bağımsız bir devlet olarak değil, Kıbrıs Cumhuriyeti içinde nihai çözüm (final status) bekleyen Kıbrıs Türk toplumunun idaresi altında özerk bir bölge (region) olarak tanınacak.

7. Yukarıdaki unsurlar, birlikte bir Yol Haritası (road map) teşkil ediyorlar. Bu Yol Haritası, makul bir zaman alacak, **belki iki yıl (belki daha fazla) sürecektir.** Yukarıdakilerin tamamlanmasının ardından Federal hükümetin nihai çözümü (final status) için daha fazla müzakere yapılacak. Tarafların, Federal Hükümet konusunda bir anlaşmaya varmamaları durumunda, Yol Haritasının bir parçası olarak alınacak önlemler, iptal edilmeyecek ya da değişmeyecek.

Yukarıdaki önlemlerin tamamlanması aşamasında, geriye kalan konular ve özellikle de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin nihai yönetim şekliyle ilgili henüz nihai bir çözüm ortaya çıkmayacak. Bu, mevcut Notta kaydedilen sürecin ciddi bir dezavantajı değildir, çünkü Yol Haritasının (başından, Kıbrıs Türk bölgesinde AB müktesebatının uygulanmaya başlaması ve nihai toprak ayarlamaları da dahil bu noktaya kadar) başarılı bir şekilde uygulanmasıyla, her iki taraf, ciddi ayarlamalarla Zürih modeline geri dönüş ihtimal dışı bırakılmayarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin nihai hükümet oluşumuyla ilgili görüşlerini değiştirebilir. Kıbrıs Türk tarafı için Zürih ve 1960 Anayasası'nın ana sorunu, Kıbrıs Türk toplumunun idari işler yapacağı tek parça ve güvenli özerk bir bölgenin olmamasıydı. şu an, Kıbrıs Türk toplumunun idare edeceği %28-%29 oranları arasında Kıbrıs Türk bölgesinin varlığının tanınmasıyla, Zürih ve 1960 Anayasası, doğal olarak uygun değişikliklerle yeniden incelenebilir.

Mevcut durumda, her şey iyi gider ve daha yukarıda kaydettiğim Yol Haritası başarılı bir şekilde tamamlanırsa, ne olacak? Kıbrıs Türk toplumu, çoğunlukla yukarıda ifade edilen

(%28.5-%28.6 oranında alana sahip olacak) özerk bir bölgede ikamet edecek, 90.000-100.000 yerinden edilen, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolü altındaki topraklara geri dönecek, **Kıbrıs Cumhuriyeti, önceden olduğu gibi var olmaya devam edecek**, Avrupa müktesebatı tüm topraklarda uygulanacak, askerler ciddi şekilde azalacak ve (ümit ediyoruz) iki toplum arasındaki insani, sosyal ve mesleki ilişkiler düzelecek.

Yukarıda bahsedilen Yol Haritasında, (yukarıda ifade edilenlerin tamamlanmasının ardından) açıkça daha geniş olan konunun boyutlarının da yer alması ihtimal dışı değildir. Öne çıkan üç konu, hidrokarbonlar, özellikle uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti ve Türkiye arasındaki ilişkiler ve garantiler konusudur.

İlk konuyla ilgili olarak, hidrokarbonların kullanılması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tezlerinin uluslararası hukukta güçlü bir dayanağa sahip olduğu konusunda hiç bir şüphe yoktur. Fakat, hiçbir şey, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, nihai bir çözüme vardıktan ya da uygun bir noktadan sonra (örneğin özerk bir Kıbrıs Türk bölgesinden sonra) hidrokarbonların kullanılmasından elde edilecek gelirlerin, Cumhuriyet ve iki toplum tarafından kullanılması için yatırılacak bir Hidrokarbon Gelir Fonu oluşturması için engellemiyor. Bu konu, kolay değildir, ne de basit çözümler için sunulmaktadır. Fakat, (özellikle nihai çözümden önce) Kıbrıs Cumhuriyeti'ni düşürmeyecek, fakat (Türkiye'nin değil) Kıbrıs Türk toplumunun bazı korku ve endişelerini bertaraf edecek bir anlaşmanın olması gerektiği açıktır.

İkinci konuyla ilgili olarak ve yine Yol Haritasında ön görüldüğü gibi özerk bir Kıbrıs Türk toplumunun oluşturulmasından sonra, Türkiye tarafından Ankara Protokolünün uygulanmasıyla ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılımıyla ilgili bağlı müzakere fasıllarının açılmasıyla, Türkiye ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin normalleşmesi gerekecek.

Gerçek, Avrupa Birliği olmaksızın Kıbrıs Sorununa çözüm bulunamayacağıdır. Avrupa Birliği'nin de kendi sorunları vardır, fakat aynı zamanda birleşik bir Kıbrıs'ın, tüm bundan kaynaklı kazançlarla Avrupa Birliği'nin tam üyesi olmaya devam edecek olmasının çok büyük önemi var. Bunun ötesinde, çözümün başarılması, (askıda olan konuların nihai düzenlemesi de dahil) Avrupa Birliği çerçevesinde ve onun kurumlarının aktif katılımı ile, özellikle Avrupa müktesebatının nihai çözümden önce Kıbrıs'ın egemenliğinin tümünde uygulandığı zaman olmalıdır (tabi ki Kıbrıs Cumhuriyeti'nin onayı ile). Avrupa müktesebatının çözümden önce uygulanmasının büyük bir önemi olacaktır çünkü bahse konu uygulama çözümün, bunu Avrupa müktesebatı ile ilişkilendirecek şekilde nihai biçimlenmesine yardım edecektir. Üçüncü konu ile ilgili olarak, garanti sisteminin etkin bir şekilde farklılaştırılması gerekeceğinde şüphe yoktur. Bu, çözüme yönelik tüm sürecin sonunda olabilir. Aşamalı olarak, gerek dış bağımsızlığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü gerekse de iç yönetimi garanti edecek olan kesinlikle Avrupa Birliği'dir.

Evrimsel çözüm

Yukarıdaki yaklaşım görüşmelerin devam etmesi gerekmediği anlamında değildir, fakat benim görüşüm yukarıdaki özlü önlemlerin hayata geçirilmesinin çok daha önemli olduğudur (geçmişte benimsenen yeniden yakınlaşma hareketleri veya iyi niyet adımlarının çok ötesinde olan şeyler). Benim yaklaşımım, yukarıda geliştirildiği şekilde, bütünlüklü ve doğrudan uygulanabilir çözüm (bana göre çok ciddi başarısızlık olasılığı var) ve mevcut durumun devamı (gebe olduğu tüm tehlikelerle) arasında birşey olarak değerlendirilebilir.

Benim yaklaşımımın üç temel eksen:

- (i) Çözüm veya muhtemelen Kıbrıs Sorununun çözüm sürecine ihtiyaç var. Bu çözüm doğrudan değil ne de doğrudan uygulanabilirdir fakat ara çözüm ve evrimseldir.

(ii) Eğer yukarıda analiz ettiğim yaklaşım(Yol Haritası temelinde) hayata geçirilirse, tarafların yaşamsal çıkarlarının korunması ile tam bir çözüme yönelik ciddi adımlar gerçekleştirilecek.

(iii) Kıbrıs'ın sorunu, geliştirildiği şekilde, tepeden kolayca çözülemez fakat aşamalı olarak nihai çözüme ve sorunun çözümüne götürecektir, zemin üzerinde küçük değil ama büyük ve cesur hareketlerle özölür.

Evrimsel süreç, iki tarafın çözümünün nihai şekli ve içeriği ile ilgili özlü tezleri terk edilmeksizin zemin üzerinde ilerlemelerin başarılmasına izin verir. Biimlendirdiğim evrimsel sürece göre her iki tarafın da kazanç sağlaması (örneğin Mağusa ve başka toprakların iade edilmesi ayrıca Ercan havaalanı ve Mağusa limanının açılması) ve temel ilkelerine karşı olan tezlerin kabul edilmemesi (en azından Kıbrıs sorununun bütünlüklü çözümünden önce) önemlidir. Kıbrıs Rum tarafının en temel tezleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunması ve büyük sayıda göçmenin geri dönmesi ile toprakların geri alınmasıdır. Ayrıca, nihai çözümünden önce egemenliğin tamamında ilişkilerin normalleşmesi ve serbest dolaşım olması gerekir. Kıbrıs Türk tarafı için kendi bölgelerinde Avrupa müktesebatı (sıralanan temel önlemlerin uygulanmasından sonra) uygulanacak, sözde ekonomik ambargo "geri çekilecek" ve özlü bir şekilde Avrupa Birliği'ne katılacaktır.

İTİRAZLAR

Yukarıdaki yaklaşıma esas itiraz, herşeyde anlaşılaksızın çözüme yönelik herhangi bir ciddi adım olması gerekmediğidir. Bu şimdi bizim tarafımızın temel yaklaşımıdır. Fakat neden?

Zorunluluk olmadan askıda olan konuların tümünün üzerinde tam bir anlaşma sağlanmaksızın neden durumun normalleşmesine ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün yeniden sağlanmasına yönelik adımlar olmasın? Benim tezim, eğer ortak olursa yani eğer iki taraf iptal etmeye, geri çekilmeye veya etkisiz hale getirilmeye tabi olmayan kazançlar sağlarsa, kapsamlı bir çözümün tercih edilir olacağı şeklinde olmaya devam ediyor. Fakat böyle birşeyin yukarıda da izah ettiğim gibi mümkün olacağı görülüyor, en basit şekilde Kıbrıs Sorununun mevcut çözüm sürecinin Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı kendi icraatlarını ve tavizlerini yerine getirmeksizin çözüm ve yeni durum düzeninin doğrudan uygulanmasını öngörmesinden dolayı. Türkiye'nin kendi tavizlerinde ve zemin üzerinde hareketlerde adım atmaksızın çözümde anlaşılması, çözümün yürürlüğe konması (yeni durum düzeni ile kaçınılmaz olarak eskisi iptal olacak) kabustur. Böyle bir durumda, yeni federal hükümet oluşumunun en küçük bahaneyle çökmesi tamamen öngörülürdür. Yaklaşımına yönelik başka farklı itirazlar da ortaya kondu (6). Bir itiraz önerilen metodolojinin siyasi olarak "başarılamaz" olduğu çünkü "ne Birleşmiş Milletler ve genel olarak ne de uluslararası etkenin pek çok yıldır Kıbrıs Sorununun çözümü ile ilgili görüşmelerde hakim olan karşılıklı anlayışın kökten alaşı edilmesini kabul edeceği yönündedir". Bu itirazı anlıyorum, fakat cevap olarak şunları söylüyorum:

6 Kıbrıs Sorununda büyük bir tecrübeye sahip olan farklı gazeteciler, hukukcular ve diğerleri işbu Araştırmanın taslağını yorumlayarak yaklaşımım ile ilgili ciddi çekinceler ifade ettiler.

Önerilen metodoloji yeterince ve/veya hiç tartışılmadı ve en azından benim tarafımdan incelenmesi ve derinlemesine tartışılması gereken bir yaklaşım olarak değerlendiriliyor. İkincisi, iki tarafın Kıbrıs Sorununun anlaşılması için iki kesimli, iki toplumlu federasyon temeli üzerinde çözümü ile ilgili nihai

hedeflerinin terk edilmesi gerekli değil (uluslararası topluluk ve organlar çerçevesinde anlaşıldığı şekilde), sadece eğer herşey onaylanmazsa hiçbir şeyin onaylanmayacağı yönünde geçerli metodoloji terk edilsin. Benzer bir itiraz aşamalı ve evrimsel yaklaşımın sunulmasının “tüm atmosferin zehirlenmesine götüreceği” ve çözüm istemeyenlerin, “olayların olduğu gibi kalmasını” isteyenlerin “propagandasını besleyecektir”. Benim tezim evrimsel yaklaşımın “temel çıkarları terk edilmeksizin” iki tarafa doğrudan veya en azından hızlı bir şekilde ciddi kazançlar sağlayacağı ve bahse konu yaklaşımın kapsamlı çözümü daha kolay kılarak durumu geliştireceği şeklindedir. Kuşkusuz, 1977’den beri esas olarak izlenen mevcut metodoloji ile olduğu gibi, olayların olduğu şekilde kalmasını istemiyorum.

Teorim ve yaklaşımına benzer iki itiraz aşağıdaki iki itirazdır (7).

“1. Türk tarafı... Kıbrıs Cumhuriyeti’nin korunmasını ve çözümün evrimsel uygulamasının anlaşılmış olmamasını kabul etmeyecek. Bizim öne sürdüğümüz argümanın tersi argüman öne sürüyorlar. Örneğin, eğer Maraş’ı ve başka toprakları alırsanız ve Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kontrol etmeye devam ederseniz nihai çözüme varmamamız için sorunlar yaratacak neden siz olmayasınız?

7 Dost bir gazeteciden

2. Önerinin üzerinde durmak istiyorsak sanıyorum ki, biz Kıbrıslı Rumlar olarak aşamalı olarak toprakları almamız için ve onlar Federal hükümete katılmakla siyasi eşitlikleri için win-win aşamalarına ayırarak nihai çözümde şimdiden anlaşmamız gerektiğini söylememiz daha doğru olacaktı. Örneğin, Maraş’ı alıyoruz, havaalanı alıyorlar. Mesarya bölgesini alıyoruz, Senaryo için seçimler olacak. Güzelyurt’u alıyoruz, Dışişleri Bakanlığında kendilerine düşen oranda Kıbrıs Türk diplomatları atıyorlar. Askerler gidiyor, Federal Mahmeke atanıyor v.s.”.

Yukarıdaki iki itiraz esas olarak doğrudan uygulanabilir, kapsamlı çözümde ısrar ediyor. Bahse konu itirazlar tüm konular üzerinde tamamen anlaşmaya varmakla ve aşamalı hayata geçirilmesi (gerek zemin üzerinde gerekse de yönetim sistemi ile ilgili olarak) ile aynı hizaya geliyor. Benim görüşüm bu tezin işleyemeyeceği ve zemin üzerindeki eylemler ve ülkenin yönetimi ile ilişkili eylemler ve düzenlemeler arasındaki alışverişin (hayata geçirilme aşamasında) daha fazla kargaşa ve karışıklığa götüreceği yönündedir. Benim tezim işbu Araştırmada bahsettiğim zemin üzerindeki önlemlerle, yönetim sistemi ile Yol Haritası düzenlenmesi ve benzer devlet konularının daha sonraki aşamaya kalması gerektiği şeklinde olmaya devam ediyor. Benim için soru Yol Haritasının (ilkelere bağladığım şekilde) tamamlanmasının ne oranda durumu geliştireceği veya daha kötü hale getireceğidir. Benim görüşüme göre, Yol Haritasının hayata geçirilmesi, yönetim konuları ile ilgili farklı konuların çözümünden önce dahi, zemin üzerinde durumu önemli ölçüde geliştirecek.

ENDİŞE VE SEÇENEK

Endişelenme olmaksızın değil, ama yukarıda tarif ettiğim evrimsel ve aşamalı sürecin gerek Kıbrıs gerekse de Kıbrıs Elenizmi için daha az tehlikeli olduğunu değerlendiriyorum. Kıbrıs Sorununun doğası ve geleceğin belirsizliği ışığında ciddi endişe olmasından başka bir şey olamaz. Kolay çözüm yoktur. Doğru çözüm yoktur. Ciddi tehlikeler olmaksızın çözüme yönelik süreç yoktur. Amacımız sadece iyi bir çözümün başarılması değildir, ayrıca şu an sahip olduğumuzdan daha kötü olan bir çözümden kaçınmaktır.

Gerçek, özellikle bu anlamların son yıllarda çarpıtıldığı şekli ile, “siyasi eşitlik” ve federal organlara “etkin katılım” anlamları ile ilişkilendirildiği zaman, maalesef, federal girişimin Kıbrıs’ta kolay başarılamayacağıdır. Ne olduğu veya olayların ne oranda farklı yol izleyebileceği konusunda tarihi analiz zamanı değildir. **Konu şimdi ne olması gerektiğidir.** Benim görüşüm, yukarıda geliştirmeye çalıştığım yaklaşımın (ve bunun yarım olduğu ve

kolayca zenginleştirilebileceğinden eminim) şimdi ne olduğuna (tam bir durgunluk ve işgalin devamı) ve ilkelere bağlanmış çözümün benimsenmesinden sonra neyin ortaya çıkmasına (inanıyorum ki yeni devlet sisteminin çökmesi olasılığı ile sorunların doğrudan vurgulanması olacak, özellikle de doğrudan uygulanabilir kapsamlı çözüm durumunda yani özellikle çözümün hukuki geçerliliği ile ilgili herhangi bir geçiş dönemi olmaksızın) kıyasla ciddi avantajları olduğu yönündedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin gelecekteki yönetim oluşumu ile ilgili olarak (yani yukarıda sıraladığım Yol Haritasının tamamlanmasından sonra) zaten değinmiş olduğum gibi, iki tarafın istek ve yaklaşımlarının önemli ölçüde değişmesi muhtemeldir. Temel bir unsur Kıbrıs Türk toplumuna kendi bölgeleri içerisinde mümkün olan en fazla özyönetimin verilmesi olmalıdır.

Merkezi Devletin Avrupa Birliği'nin kabul ettirdiği ve Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünün korunması için talep edilen gerekli güç ve yetkileri koruması gerekir. Diğer benzer unsur Merkezi Devletin yapılarının mümkün olduğu şekilde basitleştirilmesidir, Kıbrıs'ın yönetimini basitleştirecek ve daha az masraflı yapacak şekilde basitleştirilmesi.

Tam bir çözümün başarılmasından sonra tüm askerinin Kıbrıs'tan ayrılması ve garanti sisteminin fesh edilmesi gerekeceğinden bahsetmeme gerek yok. Bu aşama üçüncü veya muhtemelen ikincinin bölümüdür. Birincisi, yukarıda ortaya koyduğum Yol Haritasıdır (yani, zemin üzerindeki olayların aşamalı ve evrimsel süreci temelinde alternatif yaklaşımım) ve ikincisi, kalan sorunların (ister yönetim isterse de Kıbrıs Sorununun uluslararası boyutu) tamamen çözümü olacak.

İş bu Not'ta, şimdi izlediğimizin tam tersi olan belirli tezler ve yaklaşımlar ortaya koydum. Şimdilik kapsamlı çözüm veya tüm ele alınan konularda ve sorunlarda (maalesef zaman ve çaba

gerektireceklerde) tam bir çözüm olmaksızın farklı önemli konularla ilişkili somut düzenlemelerin başarılması için bir Yol Haritasının oluşturulmasını amaçlıyorum. Yaklaşımımın temel eksenini önemli olacak (örneğin, toprakların iadesi ve nihai toprak düzenlemeleri, Türk askerlerinin aşamalı ayrılması, Kıbrıs Türk toplumu tarafından yönetilecek özerk bölgenin tanınması, bahse konu bölgede nihai çözümden önce Avrupa müktesebatının uygulanması) ve aşamalı olarak anomalinin ve şu anda hakim olan tamamen tehlikeli durumun normalleşmesine ve zamanla Kıbrıs Sorununun tamamen çözülmesine götürecektir somut sonuçların başarılmasıdır (sadece yeniden yakınlaşma veya iyi niyet adımları değil)

Açıklığa kavuşturmak isterim ki, yukarıda bahsettiğim şeyler genel gözlemler ve endişeler türündedir. Evrimsel yaklaşım temelinde farklı değişimler için alan vardır,örneğin tüm yukarıdakileri öngören Yol Haritası ile ilgili anlaşma çerçevesi olsun, daha az veya daha çok önlemleri öngören anlaşma çerçevesi.

Ara çözümün veya evrimsel ve aşamalı sürecin basit bir biçimi aşağıdadır:

(i) Kıbrıs Türk tarafına %28.5-%28.6 kalması ile şu an işgal altında olan topraklardan iade oluyor. Bahse konu toprakların verilmesi ile yasa hükümlerine uygun olarak Ercan havaalanı ve Mağusa limanını açacak.

(ii) Nihai toprak düzenlemesi ile, Kıbrıs Sorununda nihai çözüme varmaksızın Kıbrıs Türk bölgesinde müktesebat uygulanıyor.

(iii) Aynı zamanda, Türk askerlerinin en az %50'si ayrılıyor, geriye kalanların ayrılma takvimi var (belirli sayıda önce ve diğerleri nihai çözümden

sonra) ve Kıbrıs'ta tam serbest dolaşım yeniden tesis ediliyor.

Yukarıdaki, ortaya koyduğum Yol Haritasının daha ayrıntılı değişikliğidir. Fakat yukarıdaki değişiklik ayrıca diğerleri yeni evrimsel ve aşamalı yaklaşım temelinde hareket eder.

“Geçici çözüm” (Provisional Agreement) ne de “Stratejik çözüm” olacağını değerlendirmiyorum. Birleşmiş Milletlerin iyi niyet misyonları çerçevesinde Memorandum şeklinde Genel Sekreter tarafından kaydedilmiş anlaşma ve karşılıklı anlayış olabilir. Bu yaklaşımda muhtemelen baş rolü herhangi üçüncü tarafın oynayacağını değerlendiriyorum, çünkü aklımdaki Yol Haritasının belirlenmesi için her iki tarafça kabul edilen kişiler veya organların arabuluculuğunu gerekli olarak değerlendiriyorum. Önerilen Memorandumda Yol Haritasının tamamlanmasını neyin izleyeceği ile ilgili somut anlaşmalar olması gerekli değil, sadece başarılı bir şekilde tamamlanması ile iki taraf nihai çözüme varmak için müzakerelere devam edecekler (belki de saptanmış zaman süresi içerisinde).

Bu, zamanın geçmesi ve yukarıda geliştirdiğim Yol Haritasını tamamlandıktan sonra nihai çözüme götürecek zemin üzerinde önemli adımlara vurgu yapılarak, yukarıdaki evrimsel ve aşamalı yaklaşımın öne sürüldüğü ilk sefer değil (8).

8 Hristos Yagu bu konu ile ilgili bir dizi önemli makale yazdı. Hristos Yagu 2005'ten beri GYÖ aşamalı uygulaması ile bir Yol Haritası temelinde evrimsel çözüm konusunda bir dizi önemli makaleler ve denemeler yayınladı. Bununla ilgili aşağıdakiler örnek olarak verilebilir:

-Kıbrıs Sorunu: Üçüncü Yol, FİLELEFTHEROS, 31/7/2005, sayfa 22-23

-Evrimsel Çözümün Gücü, ALÍTHÍA, 10/2/2002, sayfa 5

-Kıbrıs Sorunu: Süleyman Çözümü, POLÍTIS, 20/7/2017, sayfa 11

-“Solving the Cyprus Prblem: An Evolutionary Approach” The Cyprus Review Journal, Vol.26, No.2-Fall 2014,

-“from Conflict to Cooperation: A Win-Win Approach in Solving the Cyprus Problem” IN DEPTH, Vol.15, Issue2-March 2018

Daha önceki Araştırmalarım da ben de bu konu ile ilgilendim

“Kıbrıs Sorunu: Saçmalıklar ve Endişeler” (2010) isimli katabımda, “*B Senaryosu var mı?*” başlığı altındaki Bölümde aşağıdakilere değindim:

“Eğer görüşmeler sonlandırılmazsa, başarılmazsa ne olacağı ile ilgili pek çok kişi tarafından mantıklı bir soru ortaya konuyor. Belirli kişiler durumun ya olduğu gibi kalması gerekeceğini ya da Kıbrıs Rum tarafının sorunun yeni bir zemine oturtulması amacıyla kabul edilenleri veya müzakere masasına konanları yadsımasını savunuyor (üniter bir devletin itibarının iade edilmesi ve insan haklarının Kıbrıs’ın tüm egemenliğinde tamamen tanınması ve kesintisiz uygulanması temelinde).

Benim tezim yukarıdaki önerilerin gerçekçi olmadığı, ve ne Kıbrıs Rum tarafının tezini ne de Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tezini geliştireceği yönündedir. Sadece, oldu bittilerin daha fazla güçlendirilmesi ve Kıbrı Türk toplumunun (Kıbrıs’ın işgal altındaki bölümündeki varlığın da) farklı yapıları ve mekanizmalarının benimsenmesi ile zamanın değerlendirilmeden geçmesi devam edecektir.

Benim tezim, görüşmelerin başarısızlığa uğraması durumunda, Avrupa Birliği’nin desteği ile, ara veya kısmi çözüm araştırılması gerekeceği yönündedir, fakat herhangi bir manifesto veya anlaşma biçiminde değil, somut önlemlerin, daha da somut olarak muhtemelen Ercan Havaalanının yasalara uygun şekilde faaliyet göstermesi ve Kıbrıs Türk toplumunun Avrupa Birliği ile doğrudan ticari ilişkisinin tanınmasını da içerecek ciddi karşılıklar karşılığında Mağusa’nın verilmesi, yerinden edilenlerin önemli bir miktarının geri dönmesine izin verecek toprak düzenlemelerinin uygulanması ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tüm egemenliği içerisinde serbest dolaşımın tamamen tesis edilmesi uygulanması anlamında.

Bu ara çözümün (1980 ve 1990'lı yıllarda tartışılan güven yaratıcı önlemlerin çok ötesinde ilerleyen) aşağıdaki avantajları olacak.

1. Durgunluk ve zamanın değerlendirilmeden geçmesi devam ettirilmeyecek, fakat Kıbrıs Rum tarafı için toprak düzenlemeleri, önemli sayıda göçmenin geri dönmesi ve işgal askerlerinin kısmı ayrılması gibi elle tutulur kazançlar olacak.

2. Ara anlaşmanın kuşkusuz Kıbrıs Türk varlığının daha fazla tanınması ve kendilerine ciddi ekonomik karşılıklar verilmesi gibi, siyasi ve başka maliyei olacak. Ve böyle birşey kaçınılmaz olacak, fakat bu kazançların Kıbrıs Türk tarafınca herhangi bir ara anlaşmaya varılması ile değil, sadece zamanın geçmesi ile de sağlanması muhtemeldir (ve böyle bir durumda Kıbrıs Rum tarafı için herhangi bir ciddi veya başka karşılık olmaksızın)

3. Herhangi bir ara anlaşma veya kısmi anlaşma ne Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınmasından şüphe duyulmasını ne de Kıbrıs Türk varlığının resmi veya uluslararası veya hukuki tanınmasını gerektirecek çünkü böyle birşey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'nin tam üyesi olmasından dolayı sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kati rızası ile olabilir (hukuki egemenliği ie tüm hakimiyete yayılması ile).

4. Herhangi bir ara veya kısmi anlaşma daha fazla zamanın geçmesinden sonra tam bir çözüme götürebilir. En azından, ara veya kısmi anlaşma isteği **(görüşmelerin tan bir çıkmaza girmesi durumunda)** ile Kıbrıs Rum tarafı için elle tutulur yararların sağlanması mümkün kılınacak”.

Yukarıdaki görüşler 2010 yılında ifade edildi ve söylemeliyim ki zamanın geçmesi, şimdi önerdiğim aşamalı ve evrimsel yaklaşımımın sadece hemen uygulanabilir kapsamlı çözümü

hedefleyen görüşmelerin başarısızlığa uğraması halinde kullanılmaması gerektiğini, ayrıca Kıbrıs Rum tarafının yeni yaklaşımını oluşturması gerektiğine inanmam derecesinde daha önceki yaklaşımımı güçlendirdi. Bu, müzakerelerden kaynaklı tecrübemin (özellikle 2014'ten şimdiye kadar) şu an devam eden yaklaşımın iyi bir sonuç vermeyeceğinde ve yukarıda tarif ettiğim aşamalı veya evrimsel süreci benimsememiz gerektiğine ikna olmamdan kaynaklanıyor.

ÖZET VE SONUÇ

Özet ve sonuç olarak görüşlerimi aşağıdaki şekilde sıralıyorum:

(i) Kıbrıs Sorunu olduğu şekilde devam edemez. Çözülmesi için her çabanın gösterilmesi gerekir.

(ii) Kıbrıs Sorununun mevcut çözüm metodolojisi (yani tüm konuları kapsayacak ve çözümün öngörülen iki ayrı referandumda onaylanması ile hemen uygulanacak bütünlüklü anlaşmanın başarılması)önemli sorunlar ortaya koyacak ve iyi bir sonuca varıp varmayacağı şüphelidir. Ayrıca, "herşeyde anlaşılmadıkça hiçbir şeyde anlaşılmadığına" dair temel ilke mevcut koşullar altında uygun veya yardımcı olarak değerlendirilmiyor.

(iii) Ortaya koyduğum yaklaşım, nihai çözümün başarılmasından önce zemin üzerinde meydana gelecek ve geri dönüşü olmayacak önemli adımları amaçlayan "ara ve evrimsel" metodolojidir. Bunlar arasında, Maraş'ın ve civar bölgesinin iadesi, Mağusa Limanının açılması ve yasadışı Ercan havaalanının açılması (**1. Aşama**), Kıbrıs'ın tümünde işlemler olmaksızın serbest dolaşımın ikame edilmesi, Türk askerinin büyük bölümünün Kıbrıs'tan ayrılması ve

Avrupa Birliği vatandaşlarından oluşacak özel Polis Gücü oluşturulması ile her iki toplumdaki vatandaşların güvenliğinin güçlendirilmesi, iki toplum arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve ortak müteşebbis faaliyetlerin güçlendirilmesi (**2. Aşama**), özerk Kıbrıs Türk bölgesinin alanının %28.5-%28.6 olarak tanınmasının tamamlanmasıyla nihai toprak düzenlemeleri ve burada Avrupa müktesebatının resmen uygulanması (**3. Aşama**), hidrokarbon gelirleri konusunun idaresi ve Kıbrıs Cumhuriyeti ve Türkiye ilişkilerinin normalleştirilmesi (**4. Aşama**) ve Kıbrıs yönetimi ile ilgili nihai müzakerelerin gerçekleşmesi ve askıda olan diğer konuların düzenlenmesi (**5. Aşama**) var.

Yukarıdaki Yol Haritası süresinde, Kıbrıs Cumhuriyeti olduğu şekilde kalacak (çözümünden sonra da kalacağı gibi).

Bunun ötesinde, Kıbrıs Sorunu Federasyon çözümü terk edilmeksizin ve Birleşmiş Milletlerin var olan kararları farklılaştırılmaksızın Birleşmiş Milletler çerçeveleri içerisinde kalacak. Bu tesbit, önerdiğim yaklaşımın anlaşılabilir iki toplumlu Federasyondan uzak olduğu ve/veya ters olduğu şeklindeki itiraza cevap verir. Böyle birşey geçerli değil, çünkü tarif ettiğim Yol Haritası (ve dayandığı felsefe) çözümün yerine geçmeyecek fakat bunu kolaylaştıracak ve ilerletecek. Evrimsel ve aşamalı yaklaşım herhangi bir Birleşmiş Milletler kararı veya uluslararası hukuk kanunu tarafından yasaklanmıyor. Aksine, nihai çözümün mevcut metodoloji çerçevesinde mümkün olacak en sancısız şekilde ortaya çıkması amacıyla olayların zemin üzerinde normalleşmesi (mümkün olan derecede) amacına sahip.

Temel yaklaşımın bir yandan herşeyde anlaşılabilir kadar hiçbir şeyde anlaşılmadığına dair teoreminin terk edilmesi ve diğer yandan durumun aşamalı normalleşmesine ve Kıbrıs Sorununun nihai çözümüne götüreceği zemin üzerinde ciddi

önlemler ve eylemler oluşturulması ve uygulanmasıdır (önceliğe göre).

Görüşüm, insanlar arasındaki ilişkilerin (her iki toplumun da) politikacılar arasındaki ilişkilerden daha iyi olduğu ve öyle kalacağı yönündedir. Nihai çözümden önce geliştirmemiz gereken bu insani ve sosyal ilişkilerdir ve zemin üzerinde verilerde özlü değişiklik olmaksızın çözümün kabul ettirilmesi değil.

Yukarıdaki taslak analizin, Kıbrıs'ın iyiliği için olayların düzgün gelişimi ölçütü ile incelenmesini gerektiğine inanıyor ve umuyorum.

Olaylar zordur. Tüm seçenekler tehlikeler ortaya koyar. Hareketsizlik ve eylem arasında tercih yapmalıyız. İkinci durumda, her ne kadar bunlar alışılmış ve geleneksel yaklaşımlarımız dışında olsa da cesur tercihler yapmamız gerekir. Bunun ötesinde, anlaşılabilir ve tatmin edici bir çözüm başarmamız için pasif bir şekilde beklemeksizin ve sonradan başkalarının üstlendiği girişimlere tepki göstermeksizin, girişim üstlenmesi gerekecek olan biz Kıbrıslı Rumlarız.

Hali hazırda, Kıbrıs Sorununa analizimden ve tarif ettiğim yeni metodolojiden esinlenen felsefe aracılığıyla kabul edilebilir çözümü başarmamız için geç olmadığına inanıyorum.

“The vision of the future should shape the agenda for the present; one can overcome obstacles by dint of faith; there is nothing more responsible than to take risks today for the sake of tomorrow's chance”(9)

P. Poliviu, Hukukcu, Kıbrıs Cumhuriyeti
Kıbrıs Sorunu Müzakere Heyeti Üyesi

16.8.2018